

GONDOLATOK A MIGRÁNSVÁLSÁG APROPÓJÁN

magunkról, a Katolikus Egyház Társadalmi Tanítása fényében

TÓTH Tihamér*
egyetemi docens (PPKE JÁK)

1. Bevezetés

Két történettel, két nézőpontból szeretném bemutatni a vizsgálandó probléma összetettségét, egyben személyes kötődésemet is a menekültek ügyéhez. Az elmúlt évben közel egy évig az Egyesült Államokban volt alkalmam tanítani, kutatni. Erre az időszakra esett a migránsprobléma azon időszaka, amikor közvetlenül Magyarország is testközelből érezhette meg a szíriai háborúval járó következményeket. Az USA-ból nézve, követve a magyar híreket, értetlenül álltam a közvélemény és a kormányzó politikusok heves, a plakátkampányra gondolva akár érthetetlennek is tűnő reakciója előtt. Az USA-ban tulajdonképpen én is idegen voltam, még ha kulturális értelemben akár otthon is érezhettem volna magam. Könnyen befogadtak, nem azt kérdezték, mikor megyünk már el, hanem azon csodálkoztak, hogy miért nem akarunk még tovább maradni. Amerika egy nagy bárka. A magyar híreket hallva, sem a pusztá tény, sem a menekültek számát nézve nem értettük, mi indokolja ezt a fokú félelem- és hangulatkeltést. Az személy szerint különösen bántott, hogy egy keresz-

* Amikor egyszer majd egy bizottság tudományos tevékenységemet értékeli, nem lesz könnyű helyzetben e tanulmányomat lapozgatva. Ugyan már terjedelme miatt is több odafigyelést igényel a Kedves Olvasótól, mint egy publicisztika, de nem hiszem, hogy egykönnyen tudományos műként lehetne majd besorolni. Az oldalak harmadát nem teszik ki gondos, aprólékos munkával megszerkesztett lábjegyzetek (ígérem, ennél hosszabb lábjegyzetre nem kerül sor e műben). Az sem célom, hogy jól megfogalmazott téziseket bizonyítsak különféle jogtudományban bevett módszerek segítségével. Remélem, az sem vetődik fel senkiben, hogy bármilyen pártpolitikai cél motivált volna. Vannak tanulmányok, amelyeket egyszerűen úgy érzi az ember, hogy meg kell írnia. Pontosabban, ki kell magából írnia. Akkor is, ha nem kötődik semmilyen rövid vagy hosszabb távú tudományos célkitűzéshez. Hálás vagyok mindezért Frivaldszky János tanár úr kollegámnak, aki felvállalta tavaly ősszel egy egyetemi műhelymegbeszélés megszervezését, hogy e kényes és összetett témáról legalább egymás között beszéljünk. Magam sokat tanultam az ott felszólalóktól – minden, a tanulmányban szereplő tévedés, hiba, félreértés csakis engem terhel.

tény értékrendet képviselő koalíciós kormány zárkózik el ilyen vehemenciával a segítségnyújtástól. A nevében a keresztény szót is hordozó párt honlapján sem talált az olvasó semmilyen keresztény lelkületű, eligazodást segítő támpontot. Megértő, őszintén szerető befogadásról, megértésről sehol nem lehetett hallani, olvasni. Nem láttuk, hogy különbséget tennének valódi menekültek és dzsihadista betolakodók között. Úgy tűnt, a magyar katolikus egyház sem volt képes egységes, gyors állásponttal orientálni a közvéleményt. Magam egy tavaly tavasszal, még az USA-ból írt rövid cikkben arról próbáltam írni, hogy a helyzet inkább esélyeket, nem pedig félelmetes veszélyeket jelent közösségünk jobbá válására.¹

Nyáron hazatérve, már testközelből éreztük a kintitől gyökeresen eltérő hangulatot, hozzáállást. Alapvetően keresztény baráti és családi körökben másról sem lehetett hallani, mint a menekültkérdésről, s bizony nem a könyörületes krisztusi szeretet jegyében. Mi történt velünk? Ennyire manipulálhatók vagyunk? Vagy épp ellenkezőleg, valóban ilyen nagy a veszély, s mi magyarok vagyunk azok, akik erre időben ráébredtünk, s határozottan cselekedtünk? Ezek olyan kérdések, amelyekre a választ hosszú évek múltán kapjuk meg, ha megkapjuk egyáltalán. Addig is, a Katolikus Egyház társadalmi tanítása (továbbiakban: KTT), végső soron az Evangélium fényében próbálok meg körbejárni olyan kérdéseket, amelyekről a mindennapi politikai, közéleti vitákban sajnos nem lehetett hallani, vagy ha mégis, akkor nem kellő hangsúllyal.

2. Fogalmi zűrzavar

Mi, jogászok általában gondosan ügyelünk arra, hogy minden jelenséget pontosan a nevében nevezzük. A római jog tanulása után tudjuk, hogy más a tulajdon, más a birtok, s más a bírlalat. Hogy hiába hívjuk a máshol lakó diákokat albérlőnek, ő valójában bérlő, az albérletet pedig egyetlen bérbeadó tulajdonos sem kedveli. A háború sújtotta térségből érkezőkhöz való hozzáállásunk tisztázását nagyban nehezíti a nem pontos fogalomhasználat, a különféle helyzetű és motivációjú idegenek egybemosása.²

A hazánkba délről érkezett és nap mint nap érkező idegeneket a közbeszéd *migráns*-nak nevezi, megkülönböztetve a szájalmat keltő, akár aktív segítségre ösztökélő menekülttől. Az újkori magyar történelemből számunkra inkább az *emigráns*, emigráció szavakat lehetett ismerni, ami a kifelé vándorló, hazát kényszerű okból elhagyó, jobbra a kommunista hatalommal kiegyezni nem tudó, olykor életüket is mentő honfitársainkat fedte. Ha pontosak akarnánk lenni, a hozzánk mostanában befelé érkezőket *imigráns*-nak (vagy még inkább *transzmigráns*-nak, átutazónak³ magyaríthatnánk – ehhez képest a migráns szóban talán jobban kiérződik az átmenetiséget sugalló átutazó hangulat.

¹ TÓTH Tihamér: Nem veszély, hanem esély. *Magyar Nemzet*, 2015. május 21.

² Adott esetben viszont öncélú definíciótól sem visszariadó tudatosság is megfigyelhető a szóhasználat terén: ha a célunk az, hogy ne keltsünk szimpátiát a bevándorlók irányába, akkor a menekült szó helyett a kódösebb, távolságtartóbb migráns lesz a divatos szó, még akkor is, ha az részben valóban menekült státuszra jogosult embereket fed le.

³ Ez annyiban bonyolultabb, hogy a dublini rendszernek is nevezett európai szabályok szerint lehetőség van a menekültet elsőként regisztráló tagállamba utasítani. Az európai szabályok betartása mellett

A *menekült* szó első hallásra is az országát elhagyók egy szűkebb csoportjára lehet ráillő. Menekült a köznyelvben az, aki valaki, vagy valami elől menekül. Menti saját és családja életét, egészségét, s talán vagyonát. Úgy érezzük, ők kiszolgáltatottak, s ezért különleges jogi védelemben kell, hogy részesüljenek. Nemzetközi jogban nálam járatosabb kollegám részletesebben is ír e kérdéstről e kötetben.⁴

A KTT nem tesz ilyen éles különbséget e fogalmak között, s mint majd látjuk, szélesebb körben határozza meg azoknak az embereknek a körét, akik más országba érkezve az ott élők kiemelt figyelmére, segítségére szorulnak. Ebből a szempontból kisebb a jelentősége a precíz szóhasználatnak. Akár utazónak, idegennek, bevándorlónak, migránsnak nevezzük is, a lényegen nem változtat: sajátos támogatásra szoruló embertársunkról, felebarátunkról van szó, aki magában hordozza Istent.

Már e ponton, a „személyi hatály” kapcsán is meg lehet figyelni, hogy jóllehet a nemzetközi jogi szabályok humanitárius értékekre épülnek, azok nem feltétlen esnek egybe a keresztény tanítással. A KTT így védelmébe veszi nemcsak a háborús pusztítások vagy politikai, vallási üldözés miatt otthonukat elhagyókat, hanem a gazdasági menekülteket is. Másként fogalmazva, a KTT nem csak azokat az embereket ajánlja oltalmunkra érdemesnek, akiket a nemzetközi jog menekültnek nevez. A társadalmi tanítás e téren túlhalad a jog által védett körön. Az egyházi dokumentumok hangsúlyozzák, hogy nem feltétlen az a lényeg, hogy adott ország jogszabályai szerint valaki legális vagy illegális menekült. A segítségre szoruló idegenben, függetlenül jogi státuszától, Jézust kell keresni és látni. Az emberi méltóságot nem befolyásolja a jogi minősítés, vagy éppen az eltérő kulturális, vallási háttér. Különösen igaz ez akkor, ha a bevándorlók tiszteletben kívánják tartani a nekik otthont adók értékeit, szabályait.⁵

Az igazán fontos kérdés a KTT szempontjából az, hogy van-e különbség, s ha igen, hol húzható meg a vonal a gazdasági okokból más országba költözők között. Egy Magyarországról Londonba jobban fizető, gyors úton méltó emberi körülményeket biztosító orvosi állást választó pályakezdő minden bizonnyal nem igényel különösebb törődést. Másfelől, az éhhalál elől menekülő család egyértelműen a védőzónába kell hogy essen. E két szélsőség között azonban nagy a spektrum, s nem közömbös, hol lesz a választóvonal.

Hangsúlyozandó az is, hogy a KTT földrajzi értelemben sem korlátozza a menekült státuszt. Nem az első biztonságos szomszédos országig terjed a védelem, illetve a keresztények gondoskodási kötelezettsége. Nem lehet ebből a szempontból úgy érvelnünk, hogy a Szíriából menekülők Törökországban még menekültek, de ha onnan

Magyarország hamarosan tényleg óriási mennyiségű menekült eltartására számíthatna (a tervezett kvótarendszer ehhez képest lehet, hogy kevésbé megterhelő eredménnyel járna).

⁴ Ld. ÁDÁNY Tamás: Nemzetközi jogi szempontok a migrációs válság értelmezéséhez c. tanulmányát a *Iustum Aequum Salutare* jelen számában, a 237–250. oldalakon.

⁵ Ld. Ferenc pápa legutóbbi, menekülteknek címzett beszédjét: *Migrants and Refugees Challenge Us. The Response of the Gospel of Mercy*, January 17, 2016., http://w2.vatican.va/content/francesco/en/messages/migration/documents/papa-francesco_20150912_world-migrants-day-2016.html.

is továbbállnak Európa felé, akkor már „csak” migránsok, akikkel szemben nem léteznek magasabb, különleges emberi kötelezettségeink.⁶

3. Fortélyos félelem igazgat?

A menekültektől többféle okból félünk. Sok politikus és közvélemény formáló élen jár abban, hogy „tematizálják” életünket, ahelyett, hogy a valóság minden oldalát bemutató híradásokat láthatnánk, olvashatnánk. Ha valaki visszaemlékszik a migránsok frissen felhúzott kerítés ostromát bemutató magyar és külföldi híradásokra, mintha nem is ugyanazt az eseményt látta volna. Nemcsak a hazai, a külföldi média is manipulálhat, az események azon aspektusát kidomborítva, amely adott médium mögött álló politikai vagy gazdasági érdekeket jobban szolgálja. Ha jól meggondoljuk, hányan éltük át testközelből a „tömeges” menekültáradat okozta feszültséget? Kinek van konkrét, kézzelfogható, rossz, vagy éppen felemelő tapasztalata?⁷

Féltjük kultúránkat, megszokott életmódunkat. A híreket hallva félhetjük családunkat, különösen lányainkat, asszonyainkat. E téren kevés elgondolkozni, illetve megvitatni való akad. A feladat látszólag egyszerű: a terroristákat meg kell próbálni kiszűrni, a törvényeinket meg kell ismertetni, s be kell tartatni az újonnan érkezőkkel.

A menekültek szegények, nélkülözők. Integrálásukhoz szükség van arra, hogy a befogadó társadalom lemondjon, de legalábbis megosszon velük bizonyos anyagi javakat. A migránsok és menekültek legutóbbi emléknapiján mondott beszédében Ferenc pápa kiemelte, hogy a vendégszeretet gyakorlása révén a házigazda is gazdagodik, ehhez persze a részéről is nyitottságra van szükség, amelyet megelőz az alaptalan félelmektől való megszabadulás.⁸

A félelem egyik, talán be nem ismert oka lehet az is, hogy tudat alatt foglalkoztat a kérdés: igazságos-e, hogy a családunkban több autó, vagy akár lakás is van, miközben másoknak egy sincs? Kidobjuk a megromlott, vagy maradék ételt, miközben ők éheznek?⁹ Ezek természetesen nem csak menekültekkel, hanem általában a köztünk élő

⁶ KTT-től függetlenül is, ha visszagondolunk az 1956-os szabadságharc bukása után Nyugatra menekülők helyzetére, nem azzal fogadták őket Belgiumban, hogy kár volt ilyen messze szaladni, menjenek vissza Ausztriába, az is eléggé biztonságos ország.

⁷ A híradásokban egyre gyakrabban napvilágot látó nemi erőszakoskodások nem menthetők, de érthetők. A bevándorlók jelentős része fiatal férfi, aki testközelből nincs hozzászokva a nyugati női viselkedéshez: ami nekünk természetes, észre sem vesszük, az számukra kihívó viselkedésnek számíthat. Ez persze nem menti tettüket, a főszabály érvényben van: a migránsoknak tiszteletben kell tartaniuk a befogadó közösség szabályait. A nőkel szembeni viselkedés terén minden bizonnyal nem nekünk, hanem nekik van sok tanulnivalójuk.

⁸ „Concern for fostering good relationships with others and the ability to overcome prejudice and fear are essential ingredients for promoting the culture of encounter, in which we are not only prepared to give, but also to receive from others. Hospitality, in fact, grows from both giving and receiving.” *Migrants and Refugees Challenge Us. The Response of the Gospel of Mercy*, January 17, 2016., http://w2.vatican.va/content/francesco/en/messages/migration/documents/papa-francesco_20150912_world-migrants-day-2016.html

⁹ A világon megtermelt élelmiszer mintegy harmada (az USA-ban ennél jóval magasabb része) köt ki a szemétkosárban. United Nations Environment Programme: *Food Waste Facts*. <http://unep.org/wed/2013/quickfacts/>

szegényekkel kapcsolatban is felvetődő kérdések. Nem könnyebb és nem nehezebb a problémák e részét megválaszolni az Ázsiából vagy Afrikából érkező menekült, mint hajléktalan kéregetők kapcsán. Sőt, talán könnyebb szívvel áldoznak saját fölöslegük-ből a most érkezőknek, mint azoknak, akik mér hosszabb ideje itt élnek, s valamilyen okból mégsem tudtak boldogulni.

Nincs olyan földi vagyontárgy, amelyet véglegesen birtokolni tudnánk. A nagyon tartósnak tűnő jószágoknál is csak néhány évtizedig vagyunk olyan helyzetben, hogy rendelkezhetünk felettük. Utána mások költöznek házukba, más fogja művelni a földet. Ez talán segíthet közelebb vinni annak a KTT alapelvnek a megértéséhez, amely a javak megosztásához, közösségi rendeltetéséhez kapcsolódik. Más szóval, utalva Alaptörvényünkre is: a tulajdonnal nemcsak jogok, hanem kötelezettségek, társadalmi felelősség¹⁰ is jár.

Amitől a tömeges migráció kapcsán sokan tartunk, az nem egyszerűen a népesség összetételének megváltozása, vagy akár a nyelvi sokszínűség, hanem a kultúránk, életünk szokásos rendjének hirtelen megváltozásától való félelem. Ennyiben, bár elsöre ellentmondásosnak tűnhet, a bevándorlásban inkább esélyt, mint veszélyt látok. Ráirányítja a figyelmünket olyan, általában háttérbe szoruló fontos kérdésekre, mint hogy mit jelent európainak, magyarnak lenni, mik azok a keresztény, vagy legalábbis európai értékeink, amelyeket egyfelől féltünk, másfelől elvárnánk, hogy az idegenek elfogadjanak.¹¹ A KTT nemcsak abban segíthet, hogy megértőbbek, elfogadóbbak legyünk a bevándorlókval szemben. Az érkezők számára is támpontokat adhat a párbeszédhez, arra nézve, hogy mik az európai elvárások.

4. Globalizációs összefüggések

Az emberiség története népvándorlások története. A mai Egyesült Államok területére érkező első hajósokat az indiánok megvendégtették, megmentve őket a biztos éhhaláltól.¹² Erről a novemberi Hálaadás ünnepén mind a mai napig megemlékeznek az USA-ban. Hogy később az indiánok pórul jártak? Talán megbánták kezdeti vendégszeretetüket? Volt egyáltalán választásuk? Tény, hogy az indiánok leszármazottai aztán később vagy elbuktak a harcokban, vagy asszimilálódtak, s ma sokan rezervátumban szerencsejáték-piaci különleges jogokat kamatoztatják. Manapság a dél-amerikai, elsősorban mexikói illegális bevándorlók tömegeinek helyzete kampánytéma. A dolog pikantériája, hogy a ma uralmon levő, bevándorlás ellenes véleményformálók ősei is jó eséllyel illegálisan érkeztek Európából, vagy Dél-Amerikából. José H. Gomez Los Angeles-i érsek könyvében és beszédeiben arra figyelmeztetett, hogy a frusztráció, a

¹⁰ Magyarország Alaptörvénye, XIII. cikk (1) bekezdés 2. mondat.

¹¹ Fontos e ponton idézni Bőjte Csaba gondolatát: „Hogy külföldről, Afrikából, Ázsiából rombolnák le a keresztény kultúrát? A történelem során mindig a belső bűnök bomlasztották szét a kultúrákat. Európát az itt élő megkeresztelt, de kapzsi, hitetlen, önző emberektől féltém.” Ld. *Heti Válasz*, 2015. június 25.

¹² Az első sikeres aratást 1621-ben ünnepelték meg közösen a bevándorlók és az őslakosok. Családi ünnepé, munkaszüneti nappá, átalakult tartalommal és szokásokkal több évszázaddal később lett csak (1863-ban Lincoln elnök tette hivatalos ünnepé).

gyűlölet és a félelem miatt perspektíváját, nemzeti lelkületének egy darabját veszítheti az amerikai nép.¹³

Az USA-ban, de az amerikai kontinens több országában is másként viszonyul a közhangulat a migrációhoz, hiszen a hatalmon levők közvetlen ősei sem az őslakosok táborából kerültek ki. Az USA-ban majdnem mindenki „gyűttment”. A legtöbben számon tartják, őseik honnan jöttek: írek, lengyelek, németek, magyarok, zsidók, vietnámi, japán, s a sort még hosszan lehetne folytatni. Száz emberből nem sok mondhatja el magáról, hogy ősei több nemzedéke e földön élt. További különbséget okozhat az is, hogy a mexikói és dél-amerikai bevándorlók sok tekintetben hasonló kultúrkörhöz tartoznak, sőt, jelentős részük az amerikai katolikus egyházat erősíti. Ezt nem lehet elmondani a hozzánk érkező ázsiai bevándorlókról, itt sokkal kitapinthatóbb a kulturális különbség.¹⁴ Még ha Nyugat-Európa az USA-hoz képest sokkal jobban szekularizálódott is, a vallásosság divatosnak nem nevezhető, mégis tagadhatatlanul meghatározó a kereszténység európai kultúrára gyakorolt befolyása. Azt is lehetne mondani, hogy egy szír keresztény sokkal könnyebben, konfliktusoktól mentesebben gyökeret fog tudni eresztetni nálunk, mint egy iszlám hitű és életmódú menekült.

Igaz, hogy első látásra a migrációs hullám mögött több éve dúló háborúk, olykor vallási indíttatású túlkapások állnak, de ezek általában olyan országokban lelnék táptalajra, ahol egyébként sincs jólét, széles tömegek elégedetlenek sorsukkal. Az amerikai Notre Dame egyetemen tanító, KTT szakértő Margaret Pfeil teológus professzor aszszony a tömeges migráció miatt méltatlankodó diákok kérdéseire, azt a tömör választ adta, hogy „welcome in the 21. century.” Természetesen kell, s talán lehet is kordában tartani a migrációs hullámot, de visszafordítani nem lehet a történelem kerekét. Az a fajta nemzetállam, amely sok európai országban még mintaként élhet, a mai formájában sokáig nem lesz fenntartható. Megjegyzendő, hogy talán soha nem is volt életszerű, de túl hosszú történelmi múltra biztosan nem tekint vissza.¹⁵

A pápa Lampedusa szigetére látogatva óvott attól, hogy a globális világunkban a globalizált közöny határozza meg életünket.¹⁶ A mai bevándorlási problémát nehéz a globalizációról megfelelkezve értékelni. Sok nyugati ország tett jólétre azáltal, hogy modern kori gyarmatosítóként szegény, de jó munkakultúrájú országokba helyezték át termelésüket, illetve exportálják árucikkeiket. Nem biztos, hogy igazságos azt a vádat felhozni, hogy ezzel csírájában elfojtják a helyi iparosodást, polgárosodást, hiszen

¹³ José H. GOMEZ: *Immigration and the Next America: renewing the soul of our nation*. 2013. A mexikói származású püspök az amerikai bevándorlási szabályok egyik hangos kritikusa. Ld. pl. 2013-ban a Los Angeles-i Rotary Club-ban mondott beszédét az Amerikai Álom veszélybe kerüléséről, védelembe véve a több mint 11 millió, engedély nélkül USA-ban tartózkodó külföldit: http://www.la-archdiocese.org/archbishop/Documents/2014-0110_Talk_LARotaryClub.pdf.

¹⁴ Közép-Európa, s a Balkán tekintetében a középkori emlékek sem tesznek minket lelkes befogadóvá, térségünket alaposan visszavetette az elhúzódó török-ázsiai uralom.

¹⁵ Mátyás király idejében a Magyar Királyság lakosainak közel egynegyede volt nem magyar, a XX. század elején a 18 milliós országban 10 millió volt csak a magyarok száma. Lásd: <http://nemzetismeret.hu/?id=7.5>

¹⁶ „In this globalized world, we have fallen into globalized indifference.” http://www.la-archdiocese.org/archbishop/Documents/2014-0110_Talk_LARotaryClub.pdf, 3.

nehéz megjósolni, hol állnának ezek az országok e külföldi befektetések nélkül. Az is igaz lehet, hogy éppen egyes iparágak szegényebb régiókba szervezése jelentősen viszszafojtta a gazdasági alapú kivándorlást. Minden bizonnyal lehet állítani, hogy a szabad kereskedelem segítette a legszegényebbek túlélését, néhány kelet-ázsiai ország felnőtt a gazdag Nyugathoz, de a jólét nem globalizálódott.¹⁷ Miközben a modern média a nappalinkba hozza nemcsak más országok nyomorúságát, hanem fordítva is: elmaradottabb országok többre vágyó lakosai nap mint nap láthatják, mennyivel jobban élnek akár az USA-ban, akár Európában. Ami a baj, hogy ez a különbség nem elgondolkoztatja őket, hogy mit nem csinálnak jól, hanem az egyszerűbbnek tűnő utat választva inkább útra kelnek. Nem feltétlen az éhhalál elől menekülve (a valóban szegények nem engedhetik meg maguknak az úttal járó költségeket), hanem a jobb lét reményében.

A piac egyensúly-törvénye könyörtelenül működik nemcsak az áruk, hanem az emberek vonatkozásában is. A szegények a jómódú országokba áramlanak, ezáltal országuk relatív jóléte erősödik, a befogadó országé viszont csökkenhet. A hatás lehet fordított is, attól függően, mire képesek az újonnan érkezők és hogyan sikerül őket integrálni. A sokat kritizált német politika mögött az a racionális érv is meghúzódhat, hogy a csökkenő népesség, munkaerő mellett az életszínvonal fenntartásához kívülről kell behozni tetterős embereket.¹⁸ Ebből a szempontból, középtávon nézve a kérdést, a maguk mögött hagyott ország lesz szegényebb,¹⁹ míg a befogadó gazdagszik.

5. A KTT releváns alapelvei

5.1. Az otthon maradás joga

A KTT migrációra vonatkozó tanácsai kapcsán eljáróban fel kell idézni az Újszövetséget, mely hasonlatosan az Ószövetséghez, számos helyen hangsúlyozza az idegenekkel szembeni kötelességeinket. Jézus az utolsó ítéletről szóló példabeszédeiben

¹⁷ Egy világbanki tanulmány szerint, mely a 1980-2000-es időszakot tekintette át, a nemzetközi kereskedelem segítette a szegénység leküzdését, igaz csak akkor, ha több strukturális feltétel is adott volt, így a korrupciómentes kormányzás, az oktatás fejlesztése és a pénzügyi piacok egészséges működése (ezek viszont éppen a szegény afrikai kontinensen gyakran nem teljesülő előfeltételek). Hivatkozva Raju Jan SINGH: *Evidence that trade does reduce poverty, but only if the conditions are right*. <http://blogs.worldbank.org/trade/evidence-that-trade-does-reduce-poverty-but-only-if-the-conditions-are-right>. A világbanki tanulmányból az is kiolvasható, hogy jelentős eredményt a szegénység csökkentésében az a Kína ért el, amely kifejezetten nem volt nyitott gazdaságú ország, helyette a merkantilizmus útját járta. *2008 World Development Indicators: Poverty Data Supplement*. The World Bank, 2008. 10. Hivatkozva: http://www.huffingtonpost.com/ian-fletcher/free-trade-isnt-helping-w_b_837893.html.

¹⁸ Angela Merkel mára már menekült-barát politikájának számos okát nem feladatomban bemutatni. Megemlítendő azonban, hogy a szolidaritás a németek számára különösen fontos érték, s a náci múlt árnya miatt is annak ellentételezéseként a tolerancia, befogadás sokakban mélyen gyökerező érzés. Ld. Uwe VOLKMANN: *Solidaritát – Programm und Prinzip der Verfassung*. Tübingen, Mohr Siebeck, 1998.

¹⁹ Ennek kapcsán már nálunk is egyre több a kritikus hangvétel, több szakmában is jól képzett fiatal szakemberek hagyják el az országot, még ha remélhetőleg nem is véglegesen. Egyes számítások szerint közel 600 ezer honfitársunk dolgozik külföldön, legtöbbször az Egyesült Királyságban, Németországban és Ausztriában. Forrás: Napi.hu által hivatkozott Kftkreator kutatás. Elérhető: http://www.napi.hu/magyar_gazdasag/megdobbento_600_ezer_magyar_mar_kulfoldon.581118.html.

figyelmeztet, hogy az idegeneket be nem fogadók az ő tanítását tagadják meg.²⁰ A felebarát jelentését szemléltető irgalmas szamaritánus azért is ide kívánczó tanítás, mert a jelentős vallási-kulturális különbség is megjelenik a történetben.²¹

A katolikus egyház emberi méltóságából fakadó jogként ismeri el a migrációhoz való jogot, ugyanakkor nem ösztönöz annak gyakorlására.²² Nem kérdés ugyanis, hogy minden kényszerből fakadó kivándorlás jelentős lelki károsodással jár. A migrációhoz kapcsolódóan hangoztatott alapelvek között az első így nem véletlen az, hogy mindenkinek joga van saját hazájában emberhez méltó körülmények között élni.

5.2. Az elvándorlás joga, a befogadók kötelezettségei

Másodikként, a KTT szerint, az embereknek joguk van elhagyni hazájukat, s más országba költözni.²³ A katekizmusban és pápai enciklikákban is testet öltő katolikus társadalmi tanítás nem tesz különbséget legális és illegális bevándorlók között. Minden emberben Isten arcát véli felfedezni. Ezen a ponton kell megjegyezni, hogy nagy a felelősségük azoknak, akik félretájékoztatják a kiszolgáltatott embereket a más országokban rájuk váró lehetőségekről. Ismert, hogy különösen az ázsiai vándorlási hullámok mögött több éve működő, jól szervezett ügynökségek, szervezetek is állnak, amelyeket nem éppen az új hazát keresők objektív tájékoztatása jellemez.²⁴ A kivándorlás joga végezetül nemcsak egyéni szinten értelmezhető, hanem a KTT elismeri a családdal együttes migráció jogát is.²⁵

Jelen körülmények között izgalmas vitakérdés lehet, hogy ezt a jogosultságot csorbíthatja-e az, ha nem egyes emberekről, illetve családokról beszélünk, hanem jól szervezett keretek között, több országon átvonuló ezrekről, tízezrekről? Ezen a ponton esetleg lehet szerepe annak, hogy milyen okból kerül sor a tömeges szülőföld elhagyásra.

A kivándorlás jogához az érem másik oldalaként kapcsolódik a befogadók egyéni és közösségi kötelezettségei. A migránsokat szeretettel kell fogadni, akkor is, ha ösztönösen úgy érezzük, hogy osztoznunk kell velük a szűkös erőforrásokon, meg kell velük is osztani javainkat. E mögött az a KTT alapelv áll, amely a földi javak közösségi rendeltetését hangsúlyozza. A KTT elismeri a magántulajdon fontosságát, azt azon-

²⁰ Mt 25, 31–46. Kiss Ulrich jezsuita atya hívja fel a figyelmet e szakasz kapcsán: „Ami azonban a legmeghökkentőbb, és amire talán soha nem figyelünk fel, hogy itt nem egyéneket állítanak balra vagy jobbra, aszerint, hogyan cselekedtek, hanem nemzeteket! Vannak tehát, e történet szerint, kárhozott nemzetek, azok, akik sem a Harmadik, sem a Negyedik Világgal nem törődnek, hanem kizárólag a GDP-t bálványozzák.” (2005. november 20.) <http://www.jezsuita.hu/cikk/idegen-voltam-s-nem-fogadtatok-be>.

²¹ Lk 10,30–35.

²² XXIII. János: *Pacem in Terris* kezdetű enciklikája (1963), 25. pont.

²³ Uo.

²⁴ Ld. pl. Pontifical Council for the Pastoral Care of Migrants and Itinerant People: *People on the Move*. N° 101, August 2006. http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/migrants/pom2006_101/rc_pc_migrants_pom101_the-challenge-migr.html#_ftnref8.

²⁵ II. János Pál pápa: *Familiaris Consortio*, a család szerepéről a modern világban apostoli buzdítás (1981), 46. pont.?

ban a közjóra (azaz másokra tekintettel) kell gyakorolni.²⁶ Ferenc pápa *Az Evangélium öröme* kezdetű apostoli buzdításában a leküzdendő szegénység egyik változataként szól a bevándorlók problémáiról. Arra hívja fel a befogadó népeket, hogy új kulturális szintézisre törekedjenek. A migráns kérdésben is provokatív Ferenc pápa gondolat- és lelkiismeretet ébresztő megnyilatkozásait az is magyarázza, hogy ő maga is emigráns család gyermeke: az olasz fasizmus elől menekült a család Argentínába.²⁷

Az egyik veszély, egyben esély, amire a menekülthullám ráirányítja a figyelmet, az intézményesült szeretet. Egy példával szemléltetve gondolatomat, tegyük kezünket őszintén a szívünkre: hányan válaszolnánk igennel arra a kérdésre, hogy beengednék-e a házamba egy kopogtató menekültet? Számítana az, hogy családos az illető, vagy egyedüli férfi? Hogy jól öltözött, vagy lerongyolódott? Hogy ázsiai keresztény, vagy muzulmán? A jó szándékú reakciónk is valószínűleg az lenne, hogy útbaigazítanánk az önkormányzat, a plébánia, vagy valamelyik egyházi vagy civil szervezet irányába. Menjen oda, azért tartjuk fent adóforintjainkból, vagy éppen adományainkból e szervezeteket, hogy ők gondoskodjanak a bajba jutottakról. Véleményem szerint ez egy jelentős különbség a Jézus korabeli, az evangéliumban példaként állított helyzethez képest. Nem biztos, hogy ma Jézus csak úgy útjára merné engedni az apostolokat, hogy idegenként bátran kopogjanak csak be szállást és ellátást kérni házakba.²⁸

Félreértés ne essék, semmi baj e szervezetekkel. Épp ellenkezőleg, nélkülük szétesne a társadalmunk. Még azt is mondanám, hogy nincs elég belőlük, talán több feladatot is elláthatnának a szubszidiaritás jegyében, terhet levéve a központi állami szervek válláról. Most csak arra hívnám fel a figyelmet, hogy járulékos mellékhatásukként mi magunk ellustulunk: kiszervezzük a jótékonytságot életünkéből. Nemcsak a felelősséget toljuk odébb, hanem a személyes jótett erényének gyakorlásától is megfosztjuk magunkat. Mindez természetesen nem tisztán migránskérdés, hiszen ettől függetlenül is élnek közöttünk elkésérítő sorsú emberek.

5.3. A befogadók önvédelmi joga

Folytatva a tömeges bevándorlás befogadó társadalomra gyakorolt hatását, harmadik elvként a KTT elismeri, hogy a migrációnak lehet egy olyan foka, amikor már nem elvárható, hogy egy ország több bevándorlót fogadjon be. A migráció emberi jog, de nem abszolút. Ennek megfelelően a befogadó országnak jogában áll a migrációt szabályozni is, de az a beérkezők közjót szolgáló integrálását kell hogy célozza. Véleményem szerint nem ellentétes a KTT-vel, ha egy ország megfelelően ellenőrzött keretek között hajlandó csak beengedni a menekülteket, szükség esetén akár kerítést is húzva a határra, különösen, ha nem a közvetlenül szomszédos országból érkeznek, közvetlen

²⁶ Ld. pl. az USA Katolikus Püspöki Kar: Catholic Social Teaching on Immigrants and the Movement of Peoples. <http://www.usccb.org/issues-and-action/human-life-and-dignity/immigration/catholic-teaching-on-immigration-and-the-movement-of-peoples.cfm>.

²⁷ A pápa első, Rómát elhagyó útja a menekültválsággal sújtott Lampedusa szigetére vezetett.

²⁸ Mk 6,7–13.

életveszély elől menekülve.²⁹ Nem lehet megengedni, hogy ellenőrizetlenül ismeretlenek tömegei lépják át az ország határát, vagy hogy a szokásos menekültügyi eljárás alól önkényesen kivonják magukat.

A jelenkori, területfoglaló hangulatú csoportos vándorlás kapcsán az egyik legkényesebb kérdés, hogy meddig terjed, mennyi ideig élhet a keresztény szeretetből fakadó segítségnyújtás, s hol van az a pont, amikor az egészséges önvédelmi reflex jogosan ellenpontozza azt. Nekem úgy tűnik, e konfliktushelyzetben ismét döntő lehet, hogy mi elől menekül a menekült. Közvetlen életveszély esetén, még ha tömeges is a menekülés, a szomszédos országokban élőkben nem szabad, hogy felmerüljön a segítség megtagadása. Már csak azért sem, mert a dolgok természete szerint joggal feltételezik, hogy ez a senkinek sem jó helyzet nem tart örökké, a háborús, vagy forradalmi viszonyok elmúltával a menekültek túlnyomórészt visszatérnek hazájukba.

Nehezebb a megítélése annak, amikor a jobb gazdasági körülmények miatt kelnek útra tömegek. Nehéz választ adni arra a kérdésre, hogy mi az a vagyoni helyzetbeli különbség, ami ilyen esetben feltétlen szükségessé teszi a bevándorlók befogadását. Nem sok különbséget látok ugyanis a között, hogy meg kellene osztanunk a földi javakat a már az országunkban élő emberekkel és a frissen érkezettekkel. Elsőként nem az országon belüli ordító egyenlőtlenségeket kellene-e megoldanunk, legalábbis nem a legszegényebbeknek kellene-e garantálnunk az emberhez méltó életkörülményeket, mielőtt újabb szegény hullámot fogadunk be? Sok esetben persze a gazdasági okból menekülők befogadása kívánatos is lehet, illetve a fogadó országban kifejezetten örülnek ennek, amikor egy új területet kell benépesíteni (lásd az Amerikába irányuló európai kivándorlás hullámokat), vagy egy ország gazdasági jólétének megőrzése a tét (lásd a mai Németországot).

E ponton jó lenne, ha a KTT újabb, részletesebb tartalommal bővülne, erősebb fogódzót adva a keresztényeknek és minden jószándékú embernek. A KTT akkor fogja tudni életünket alakítani, ha megélhető módon tárja elénk a jézusi tanítást. Egy életét mentő kiszolgáltatott egyént vagy családot látván természetes, hogy ki kell nyitni a plébániákat, s talán még saját otthonunkat is átmeneti időre a menekültek előtt. Ez azonban teljesen a józan ész elleni elvárás abban az esetben, ha az illető a jobb élet reményében érkezik hozzánk, minden bizonnyal több évre, ha nem örökre, s jó eséllyel maga után fogja csábítani családját is. Megfejelve mindezt azzal, hogy teljesen más vallást, kultúrát, életmódot hoznak magukkal, az európai életmódba való integrálódás szándéka, képessége nélkül. Igaz, hogy a jóléti társadalomban szocializálódott nyugati ember túlzottan a földi javak bűvöletében él, s minden bizonnyal bőven lenne mit megosztanunk a szegényekkel, ez azonban nem migránskérdés, hanem ettől függetlenül velünk élő örök probléma.

²⁹ Ne feledjük, hogy a szerbiai határzár nem azt jelentette, hogy menekültek egyáltalán nem jöhettek be legalisan az országba; egyes helyeken kialakított beléptető pontoknál továbbra is folyt a jogszabályoknak megfelelő bejövétel.

5.4. Az önvédelem korlátja: az emberi méltóság megőrzése

Negyedikként, tompítva a harmadik elv élet, a befogadó ország önvédelmi jogának gyakorlása nem ronthatja le a bevándorló emberi méltóságának megőrzéséhez szükséges jogait.³⁰ Talán azt is el lehet mondani, hogy bizonyos önvédelmi eszközök esetén nemcsak a bebocsátást kérő, hanem a be nem fogadó emberi méltósága is megkérdőjeleződhet.³¹ Együttérzéssel, a családok védelmét szem előtt tartva szabad szabályozni a bevándorlókat. Az illegális bevándorlást önmagában bűncselekménynek nyilvánítani erkölcstelen.³² Attól a ponttól még nagyon messze állunk, hogy a bevándorlók nemcsak a helyi lakosok kényelmét, hanem a közjót, végső soron a befogadók emberi méltóságát is veszélyeztessék. A bevándorlás teljes megtiltása ilyen esetben ellentétes a katolikus társadalmi tanítással. Különösen igaz ez, ha az elutasító nem tesz meg minden tőle telhetőt a kivándorlási térségben jelentkező problémák orvoslása érdekében.

6. Integráció – kölcsönös változás?

Amellett, hogy kerítést építve ellenőrizni igyekszünk a beáramlást, arról is értelmes vitát kellene folytatni, hogyan lehet a különféle kultúrájú embertársainkat befogadni, szükség esetén integrálni. A „szükség esetén”-t hangsúlyozni szeretném, hiszen a KTT fenti elveiből az következik, hogy elsősorban arra kell törekedni, hogy a menekültek hazatérhessenek. Ez különösen igaz a háború, békétlenkedés, politikai üldöztetés eseteire, a gazdasági menekültek visszatérése hosszabb folyamat eredménye lehet.

A befogadás nem csak az idegentől igényel változást, hanem a befogadótól is. Mind ezt anélkül, hogy saját kultúránkat veszélybe sodornánk. A pápai dokumentumok a kultúrák közötti, kölcsönös értékek alapú párbeszédet sürgeti, katolikusok esetében pedig külön foglalkozik a menekültek lelkipásztori gondozásával.

Más nyelvű, vallású, kultúrájú, nagyobb embercsoportok integrálására ugyanakkor jól hasznosítható példánk, tapasztalatunk nincs. Megjegyzendő, hogy a magyarok hagyományosan nem idegenellenesek, történetünk, megmaradásunk bizonyítéka, hogy képesek voltunk különböző háttérű, akár nyugatról, akár keletről ide költöző népeket integrálni, vagy legalábbis békében együtt élni velük, hiszen egyfajta hozzáadott értéket képviseltek a közösség számára. Az újkori amerikai, francia, belga, vagy né-

³⁰ *Message for the Celebration of the World Day of Peace*. 2001., no. 13., http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/messages/peace/documents/hf_jp-ii_mes_20001208_XXXIV-world-day-for-peace_en.html.

³¹ Hasonló logikával tartja elfogadhatatlannak a KTT a kínzást: az nemcsak a kínzott, hanem a kínzó emberi méltóságát is rombolja. Ld. *Gaudium et Spes*, a II. Vatikáni Zsinat lelkipásztori konstitúciója az Egyház a mai világban, 16.

³² Ld. a 17. lábjegyzet, bírálva az USA szabályozását. A déli határázaron való illegális átjutás miatt már 2015 decemberében több mint ezer büntetőeljárás indult, 700 ügyben pedig már ítélet is született, alapvetően kiutasítás szankcióval. Ld.: http://index.hu/belfold/2015/12/07/migrans_kerites_atmaszas_1000_buntetoeljaras_700_birosagi_itelet/ A Szegedi Járásbíróság 2016. február 8. és 14. között 155 ügyben tartott tárgyalást. Ld. http://index.hu/belfold/2016/02/15/kerites_menekultvalsag_hatarzar_illegalis_hataratlepes/

met tapasztalatok alapján egyértelmű, hogy a nagyobb tömegben érkező külföldiek akár több generáción keresztül is hajlamosak különálló városrészekbe tömörülve élni, magukkal hozott szokásaikat jelentős részben ápolva. Ha ez társadalmi lemaradással, tömeges szegénységgel párosul, az előbb-utóbb feszültségekhez vezet.³³ A teljes fokú integráció, ez alatt értve a befogadó többségi kultúrával való teljes azonosulást, abban való feloldódást, egyéneknél, kisebb közösségeknél érhető el. Illúzió lenne azt várni, hogy személyiségük lényegéhez tartozó kultúrájukat, szokásaikat teljesen és azonnal feladják a bevándorlók. Az viszont vitán felül kell, hogy álljon, hogy a befogadó közösség szabályait, ide értve nemcsak a jogrendet, hanem a tágabb, társadalmi szintű érintkezés alapvető normáit nekik is meg kell ismerniük és tiszteletben kell tartaniuk.³⁴ Különösen nem szabad megengedni, hogy importálják azokat a konfliktusokat, ami hazájukban az életet elviselhetetlenné tette.

E fejezet talán kissé provokatív címére, a változásra elsősorban nem a befogadónak, hanem a bevándorlóknak van szükségük. A befogadók alapvetően a tevékeny szerepet gyakorlásával lesznek másokká, jobbak. A vendéggel udvariasak vagyunk, de nem ők diktálnak, hogy mi legyen ebédre. A változásra különösen azért is szükségük van, mert hiszen elégedetlenek azokkal a körülményekkel, ahol eddig éltek. A nyugati jólétet nem lehet függetleníteni a mögöttes kultúrától. A középkor óta nem sokat változó iszlám kultúrkörben nem véletlenül nem alakultak ki azok a gazdasági, társadalmi, családi keretek, feltételek, amelyek szükségesek a jóléthez. Ha a bevándorlók ezrei csak a vágyaikat hozzák magukkal, anélkül, hogy készek lennének identitásuk egy nem csekély részét feladva integrálódni, akkor nem a jólétbe fognak csöppenni, hanem épp ellenkezőleg, magukkal hozzák azt, ami elől menekülnek.

7. Záró gondolatok

A budapesti Nyugati Pályaudvaron tanyázó néhány tucatnyi ázsiai és afrikai idegent leszámítva egyetlen személyesebb élményem volt migránsokkal. Tavaly augusztus elején vonattal utaztam Győrbe. Már az is bosszantó volt, amikor az ismert problémák miatt a vonat egy órással később ért a Keletiből Kelenföldre. Útközben, a vonat utolsó IC kocsiában utazva egyszer csak arra lettünk figyelmesek, hogy csoportosan jönnek befelé a szemmel láthatóan arab-ázsiai „utasok”. Jól öltözöttek voltak, zömében fiatalok, angolul kérdezték, hogy leülhetnek-e a szabad helyekre. Hátborzongató érzés volt, megvallom őszintén, amikor többségből néhány perc alatt kisebbségbe kerültem a kocsiban. Mint kiderült, nem jó szántukból „migráltak” a hátsó szerelvénybe, hanem a rendőrök gyűjtötték ide őket, minket, nem menekültek kinéző utasokat pedig felkértek, hogy hagyjuk el a kocsit, menjünk előbbre. Ez talán még nagyobb rossz érzéssel

³³ Itt említhetők meg a szintén nagyobb számban mindenhol letelepedett kínaiak ellenpéldája: az ő esetükben nem jellemző az egy blokkban való, némileg elkülönült együttélésből kialakuló ellenséges feszültség, mint pl. az arabok esetében.

³⁴ Egy vallásgyakorláshoz kötődő példát véve: nem életszerűt várni, hogy Damaszkuszban templomi harangszóra ébredjünk, vagy hogy Budapesten müezzin szólítson imára (ettől még természetesen a napközi ima gyakorlata éppen olyan tiszteletben tartandó szokás, amely a befogadó közösséget is nemesítheti, a vallásos embereket szintén intenzívebb ima életre ösztönözheti).

töltött el. Veszélyben vagyok? Vagy, valami olyasmi fog az idegenekkel történni, amit jobb, ha nem látunk? Végül is nem történt nagy dráma, a kocsit Győrben a média élénk figyelme mellett lekapcsolták, hogy Ausztria helyett máshova szállítsák őket. Mindenesetre, amikor előbbre mentem egy kisebb komfort fokozatú kocsiba, úgymond biztonságosabb környezetbe, ott nem éppen európai viselkedésű cigány honfitársaim egy csoportja szolgáltatott nyugalmat éppen nem sugárzó hangos környezetet.

Hogy melyik kocsiban éreztem magam otthonosabban, nagyobb biztonságban, nehéz lenne utólag megmondani. A migráns vagonban nem menekülttáborokban látható szerencsétlenekhez volt szerencsém: jól öltözött, 99%-ban fiatal férfitársaság utazott. Nem álltak az éhhalál szélén, nem tűntek elcsigázottnak, ápolatlannak. Nyilvánvaló volt, hogy jól szervezett keretek között készülnek megtenni a hosszú utazást. A jól kiépített menekülő útvonal azonban még nem feltétlen annak a bizonyítéka, hogy ők ne lennének segítségre szoruló menekültek. Jó szántukból ennyien biztosan nem hagyják el otthonukat, hazájukat, ideiglenesen családjukat. Akkor, ott, testközelből éreztem a ránk nehezedő problémákat, bár lehet, hogy azokat a vonatozásból adódó kis helyre összezártság erősítette fel. Mindenesetre jó lenne olyan vonaton utazni, ahol mindenkinek akad biztonságos hely. Amely egy irányba visz minket. Ahol mindenki tudja, hol van a helye.

